

Ніна Підбуцька

доктор психологічних наук, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

ORCID: 0000-0001-5319-1996

E-mail: podbutskaya_nina@ukr.net

Роман Леонов

аспірант, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна

E-mail: harakternikroman@gmail.com

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ У СТУДЕНТІВ**

Анотація: стаття присвячена проблемі розвитку національної самосвідомості в часи масштабних культурно-історичних трансформацій. Досліджено поняття національної самосвідомості, уявлення про нього в роботах західних та українських вчених. В статті визначено, що основними компонентами національної самосвідомості є турботливе і відповідальне ставлення до оточення, доброта, щирість, справедливість, працьовитість, патріотизм, інтерес до історії рідного краю, інтерес до традицій народу, його культури, самовдосконалення, любов до рідної мови, взаємодопомога. Авторами подано анкету, спрямовану на визначення значущості різних компонентів національної самосвідомості у молодих людей, що здобувають вищу освіту в різних регіонах України. Представлено результати дослідження, яке вказує на те, що в структурі національної самосвідомості молоді люди найвище оцінюють любов до рідної мови, інтерес до історії рідного краю та традицій народу, патріотизм, справедливість, взаємодопомогу, турботливе та відповідальне ставлення до оточення. Було встановлено, що вони недооцінюють ті компоненти, які пов’язані з особистісними якостями, зокрема: самовдосконалення, працьовитість, щирість, доброта.

Ключові слова: національна самосвідомість; культура; особистість; молодь; розвиток.

Nina Pidbutska

doctor of psychological sciences, professor of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University

“Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine

Email: podbutskaya_nina@ukr.net

Roman Leonov

PhD student, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine

Email: harakternikroman@gmail.com

**FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF NATIONAL
SELF-CONSCIOUSNESS IN STUDENTS**

Abstract: the article is devoted to the problem of the development of national self-awareness in times of large-scale cultural and historical transformations. The concept of national self-awareness, the idea of it in the works of Western and Ukrainian scientists is studied. The article determined that the main components of national self-awareness are a caring and responsible attitude towards the environment, kindness, sincerity, justice, hard work, patriotism, interest in the history of the native land, interest in the traditions of the people, its culture, self-improvement, love for the native language, mutual assistance. The authors presented a questionnaire aimed at determining the importance of various components of national self-awareness among young people who are getting higher education in different regions of Ukraine. The results of the study are presented, which indicates that in the structure of national self-awareness, young people value the love of their native language, interest in the history of their native land and the traditions of the people, patriotism, justice, mutual assistance, caring and responsible attitude towards the environment. At the same time, they underestimate those components that are related to personal qualities, in particular: self-improvement, hard work, sincerity, kindness.

Key words: national self-awareness; culture; personality; youth; development.

Nina Pidbutska, Roman Leonov

An extended abstract of the paper on the subject of:

“Features of the development of national self-consciousness in students”

***Problem setting.** The topic of national self-awareness has always been in the center of attention of historians, cultural scientists, sociologists and psychologists of Ukraine. The full-scale invasion that took place in February 2022 exacerbated the problem and showed its relevance not only from a scientific perspective, but also from the point of view of its impact on the everyday life of Ukrainians. Millions of people across the country began to ask themselves questions about their views, beliefs and beliefs related to national self-awareness, almost for the first time. All these perceptions of Ukrainians about themselves and their transformation during martial law require research and study from a psychological point of view.*

The study of national self-awareness from a psychological point of view is an important task, as it makes it possible to understand the internal processes that influence the formation and development of an individual's identity in the context of his national affiliation. The scientific study of

national self-awareness includes the analysis of psychological factors affecting the perception of oneself as part of a certain nation, a sense of belonging and identification with a national group. One of the key aspects of the study of national self-awareness is to reveal the processes of identity formation. Psychological research shows that identity is formed through the interaction of an individual with his socio-cultural environment. National self-awareness affects how a person understands himself and defines his place in society. It includes the perception of national values, traditions, history and culture, which are important factors in the formation of identity. Studies of national identity also provide a better understanding of group dynamics. The study of psychological aspects of national self-awareness helps to reveal the interaction between members of the nation, the formation of a common identity and the establishment of common values.

According to the higher education development strategy for 2022-2023 [3],

graduates should possess a developed intercultural awareness and competence, which begins with a clear awareness of oneself as a representative of the Ukrainian nation and the European community. In this light, the analysis and awareness by the acquirers of their beliefs related to national identity acquire a decisive role and importance.

Recent research and publications analysis. In Western science, a tradition of studying national self-consciousness has developed through the contrast of ideas about oneself and about others. In particular, A. Triandafilidou in the article "National self-awareness and "others"" examines the concept of national identity and its relationship with the perception of the "other" in society. One of the main ideas expressed by A. Triandafilidou is that national self-awareness is a socially constructed concept that is shaped by various factors, such as history, culture and politics. She claims that national self-awareness is not static or unchanging, but constantly evolves under the influence of changes in society. The scientist emphasizes the importance of understanding the "other" in the context of the formation of national self-awareness.

Researchers pay great attention to the possibilities and ways of manifesting national identity, particularly in art. Thus, M. Protas explores the main ideas related to the visual order of global public art and its context of national self-identity. One of the main opinions expressed by the scientist is that global public art, in particular its visual order, can influence the formation and expression of national self-identity. It examines how visual elements such as sculptures, murals, monuments, etc. can contribute to or undermine a society's sense of national identity. M. Protas also draws attention to the problem of standardization and unification of global public art, which can lead to the loss of the uniqueness and peculiarities of national cultures. He argues that this process can cause a loss of self-

identity and lead to stereotyping and an overall normalized appearance of public art.

Studies aimed at studying the influence of national self-awareness on people's behavior in times of crisis for the country are also interesting. Thus, J. Van Bavel and colleagues studied how national identity affects people's willingness to comply with public health rules during a global pandemic. One of the main ideas expressed by the authors is that people who have a high level of national identity are more likely to support public health regulations during a global pandemic. The authors conducted research in different countries and investigated the level of support for public health rules depending on people's national identity. They concluded that national identity is an important factor influencing people's willingness to uphold public health regulations during a global pandemic.

Ukrainian researchers largely focus on the analysis of the structure of national self-awareness from psychological and pedagogical positions. I. Mamchur's research is devoted to the study of factors affecting the formation of components of national self-awareness among students. One of the main ideas of the research is that socio-psychological factors, such as identification with the nation, national pride, perception of national symbols and national self-esteem, influence the formation of national self-awareness among students. Research shows that these factors can be interconnected and influence each other. The scientist considers the importance of social identification with the nation as one of the key elements in the formation of national self-awareness.

In the research of K. Drozdova, the model of formation of readiness of future music teachers for the development of students' national self-awareness is studied. This study, in which the focus is on the readiness of teachers to form the national consciousness of students, is typical of domestic scientific thought. In the article, the author examines the role of musical art in the formation of students' national self-

awareness. She considers how music education can contribute to the development of national identity and self-awareness of students. A model is proposed that describes the process of forming the readiness of future teachers of musical art to educate students' national self-awareness. The article examines the key components of the model, such as pedagogical training of future music teachers, familiarization with national musical heritage, organization of national patriotic events, and promotion of student participation in musical groups. The author argues the importance of these

Summing up the review of scientific sources, we should note that the topic of national self-awareness has been in the field of attention of foreign and domestic researchers for many decades. At the same time, in the foreign scientific tradition, attention is focused on the concept and structure of national self-awareness, and in the domestic one, on the development of programs for its formation, especially among school-aged children.

Paper objective consists in clarifying the ideas of students of higher education institutions of Ukraine about national consciousness and their manifestations.

In order to achieve the goal, we put forward the following tasks:

1. To justify indicators of national self-awareness.

2. Develop a questionnaire for self-assessment of indicators of national self-awareness.

3. To determine the main components of national self-awareness, which are considered the most important by representatives of the student youth of Ukraine.

Paper main body. As indicators of national self-awareness, we chose those proposed in the model by I. Mamchur, reducing their number by combining components similar in content. These include: a caring and responsible attitude towards the environment, kindness, sincerity, justice, hard work, patriotism, interest in the history of the native land, interest in the

traditions of the people, its culture, self-improvement, love for the native language, mutual assistance. A caring and responsible attitude towards the environment reflects the ability of citizens to act responsibly and in a balanced manner in relation to the natural environment. This means conservation of natural resources, energy efficiency, use of renewable energy sources and reduction of negative impact on the environment. Kindness is important for creating a harmonious and favorable social environment. Showing kindness implies a respectful and understanding attitude towards other people, willingness to help and support others in need. This contributes to the maintenance of the public good, strengthens the interaction between people and contributes to the creation of a positive and prosperous society. Sincerity is an important element of trust and mutual understanding in society. When people communicate honestly and express their thoughts and feelings, it sets the stage for effective communication and relationship development. Justice is the fundamental principle of proper treatment of other people and society as a whole. It requires equal and non-discriminatory treatment of all people, regardless of their race, gender, nationality, religion or social status. Diligence reflects personal qualities associated with high work capacity, proper employability and the ability to work effectively. From the point of view of sociology, hard work is an important component of social integration and interaction of people in society. Patriotism reflects a sense of belonging and attachment to one's homeland, its culture, values and history. From the point of view of political science, patriotism is an important component of national identity and social cohesion. Interest in the history of the homeland and the traditions of the people is important for the preservation of cultural heritage, the development of national consciousness and the formation of collective memory. Self-improvement reflects a person's desire and ability for continuous personal development, acquisition of new knowledge,

abilities and skills. From the point of view of psychology, self-improvement is an important factor in self-realization and the achievement of personal happiness. Love for one's native language reflects respect and attachment to the linguistic heritage of one's people. Language is a key aspect of cultural identity and contributes to the preservation of cultural values, traditions and history of a people. Mutual aid reflects mutual support, assistance and cooperation between people within a national community. From the point of view of sociology, mutual assistance is an important component of social capital and contributes to the creation of strong social ties.

128 higher education students from Kharkiv, Kyiv and Lviv were invited to conduct the research, including 70 women and 58 men. During the survey, respondents were asked to rate each of the components of national self-awareness on a 10-point scale, answering 2 questions: "Rate on a 10-point scale the importance of each of the components in the structure of national self-awareness", "Rate on a 10-point scale the level of development of the component in you personally." Based on the results of the study, a comparative chart with average scores was created

It was determined that in the structure of national self-awareness, young people underestimate those components that are related to personal qualities, in particular: self-improvement, hard work, sincerity, kindness. In their minds, this concept is rather associated with interest and love for language, history and culture. Respondents also rated mutual aid highly, which is related

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Тема національної самосвідомості завжди знаходилася в центрі уваги істориків, культурологів, соціологів та психологів України. Повномасштабне вторгнення, що сталося у лютому 2022 року загострило проблему та показало її актуальність не тільки з наукової перспективи, а й з точки зору її впливу на повсякденне життя

to the awareness of the importance of mutual support of citizens during the war for the preservation of the state and its culture.

Conclusions of the research. *In the course of the work, the latest studies devoted to the problems of national self-awareness and its development were analyzed. It was determined that the main components of national self-awareness are a caring and responsible attitude towards the environment, kindness, sincerity, justice, hard work, patriotism, interest in the history of the native land, interest in the traditions of the people, its culture, self-improvement, love for the native language, mutual assistance. A questionnaire was developed aimed at determining the significance of various components of national self-awareness among young people obtaining higher education in different regions of Ukraine. It was determined that in the structure of national self-awareness, young people value the love of their native language, interest in the history of their native land and the traditions of the people, patriotism, justice, mutual assistance, caring and responsible attitude towards the environment. At the same time, they underestimate those components that are related to personal qualities, in particular: self-improvement, hard work, sincerity, kindness. In the context of the obtained results, the most important direction of further research is the development and implementation of educational activities aimed at the development of diverse ideas about national self-awareness and its connection with the personal manifestations of a citizen in educational work with students.*

українців. Мільйони людей чи не вперше почали собі ставити питання щодо своїх поглядів, переконань та вірувань, пов'язаних із національною самосвідомістю. Всі ці уявлення українців про себе та трансформація їх під час військового стану потребують дослідження та вивчення з психологічної точки зору.

Вивчення національної самосвідомості з психологічної точки зору є важливим завданням, оскільки це дає можли-

вість розуміти внутрішні процеси, які впливають на формування та розвиток ідентичності особистості в контексті її національної приналежності. Наукове вивчення національної самосвідомості включає аналіз психологічних факторів, що впливають на сприйняття себе як частини певної нації, почуття належності та ідентифікації з національною групою. Один із ключових аспектів вивчення національної самосвідомості полягає у розкритті процесів формування ідентичності. Психологічні дослідження показують, що вона формується через взаємодію індивіда зі своїм соціокультурним середовищем. Національна самосвідомість впливає на те, як людина розуміє себе та визначає своє місце в суспільстві. Вона включає у себе сприйняття національних цінностей, традицій, історії та культури, що є важливими факторами у формуванні ідентичності. Дослідження національної самосвідомості також дають змогу краще зрозуміти групову динаміку. Вивчення психологічних аспектів національної самосвідомості допомагає розкрити взаємодію між членами нації, формування спільної ідентичності та встановлення спільних цінностей.

Згідно зі стратегією розвитку вищої освіти на 2022-2023 [3] рік випускники мають володіти розвинутою міжкультурною свідомістю та компетентністю, що починається з чіткого усвідомлення себе як представника української нації та європейського співтовариства. В цьому аспекті аналіз та усвідомлення здобувачами своїх переконань, пов'язаних з національною ідентичністю, набувають вирішальної ролі та значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. В західній науці склалася традиція вивчення національної самосвідомості через протиставлення уявлень про себе та про інших. Зокрема А. Тріандафіліду у статті “Національна самосвідомість та “інші”” досліджує концепцію націо-

нальної ідентичності та її взаємозв'язок із сприйняттям “іншого” у суспільстві. Одна з основних думок автора полягає в тому, що національна самосвідомість є соціально сконструйованою концепцією, яка формується різними факторами, зокрема історією, культурою і політикою. Вона стверджує, що національна самосвідомість не є статичною або незмінною, але постійно еволюціонує під впливом змін у суспільстві. Вчена акцентує увагу на важливості розуміння “іншого” в контексті формування національної самосвідомості, підкреслює необхідність уникати дискримінаційних підходів до інших культур етнічних груп або мігрантів або тих, що протиставляються один одному, оскільки це може погіршити взаєморозуміння та підірвати соціальну спільність. Крім того, Тріандафіліду обговорює важливість діалогу та взаємодії між різними культурами та групами, щоб сприяти толерантному співіснуванню та побудові плюралістичного суспільства [5].

Велику увагу дослідники приділяють можливостям та шляхам прояву національної ідентичності, зокрема в мистецтві. Так, М Протас досліджує основні ідеї, що стосуються візуального порядку глобального публічного мистецтва та його контексту національної самоідентичності. Одна з головних думок, яку висловлює вчений, полягає в тому, що глобальне публічне мистецтво, зокрема його візуальний порядок, може впливати на формування та вираження національної самоідентичності. Він розглядає, яким чином візуальні елементи, такі як скульптури, мурали, пам'ятники тощо, можуть сприяти або підірвати відчуття національної ідентичності у суспільстві. Протас М. звертає увагу на проблему стандартизації та уніфікації глобального публічного мистецтва, що може приводити до втрати унікальності та особливостей національних культур. Він стверджує, що цей процес може спричинити втрату самоідентичності та спричинити стереотипізацію та загальний нормалізований вигляд публіч-

ного мистецтва. Крім того, дослідник зазначає важливість критичного підходу до візуального порядку глобального публічного мистецтва. Він закликає до розуміння та аналізу того, як візуальні елементи впливають на сприйняття та репрезентацію національних культур. Під час повномасштабного вторгнення можна було неодноразово спостерігати як українці об'єднувалися саме навколо витворів мистецтва: пісень, літературних творів, картин, і як гостро переживали втрату архітектурних пам'яток [4]. Вони виступають у ролі універсальних символів, що підтримують національну самосвідомість та об'єднують навколо себе людей із різним мовленевим та життєвим бекграундом.

Цікавими є також дослідження, що спрямовані на вивчення впливу національної самосвідомості на поведінку людей в кризові періоди часу для країни. Так, Дж. Ван Бавел із колегами вивчали, як національна ідентичність впливає на готовність людей дотримуватися правил громадського здоров'я під час глобальної пандемії. Одна з головних ідей, яку висловлюють автори, полягає в тому, що люди, які мають високий рівень національної ідентичності, більш схильні підтримувати правила громадського здоров'я під час глобальної пандемії. Автори виконували дослідження у різних країнах та досліджували рівень підтримки правил громадського здоров'я залежно від національної ідентичності людей. Вони дійшли висновку, що національна ідентичність є важливим чинником, який впливає на готовність людей підтримувати правила громадського здоров'я під час глобальної пандемії. Це може бути пов'язано з тим, що національна ідентичність спонукає людей до відчуття співпричетності зі своєю країною та народом, що може спонукати до відповідальної поведінки та дотримання правил. Автори також зазначають, що національна ідентичність може бути важливою для підтримки громадського здоров'я в контексті глобальної пандемії [6]. Так само

і під час повномасштабного вторгнення саме національна самосвідомість виступає в ролі організуючого фактора, який дозволяє українцям гуртуватися для відсічі військової агресії.

Українські дослідники значною мірою зосереджуються на вивченні структури національної самосвідомості з психолого-педагогічних позицій. Дослідження І. Мамчур присвячене вивченню факторів, що впливають на формування компонентів національної самосвідомості серед студентів. Одна з основних ідей дослідження полягає в тому, що соціально-психологічні чинники, такі як: ідентифікація з нацією, національна гордість, сприйняття національних символів та національна самооцінка впливають на формування національної самосвідомості у студентів. Дослідження показує, що ці чинники можуть бути взаємозв'язані та впливати один на одного. Підкреслюється важливість соціальної ідентифікації з нацією як одного з ключових елементів формування національної самосвідомості. Вона вивчає, як студенти сприймають себе у контексті своєї нації та як це впливає на їхню самоідентифікацію, почуття приналежності до свого народу. Виокремлюється роль національної гордості, яка є важливим елементом національної самосвідомості, розглядається сприйняття національних символів та їхній вплив на її формування у студентів. У цілому вчена підкреслює, що невід'ємними компонентами національної самосвідомості поряд з проявами патріотизму є й доброта, працьовитість, щирість, справедливість, принциповість, взаємодопомога. Тобто недостатньо з повагою та гордістю ставитися до своєї історії та мови, важливо і практикувати самовідданість у розвитку своєї громади та країни [2].

В дослідженні К. Дроздової вивчається модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до розвитку національної самосвідомості учнів, в якому фокус зосереджується на готовності педагогів до її формування націо-

нальної свідомості учнів, що є типовим для вітчизняної наукової думки. У статті авторка досліджує роль музичного мистецтва у цьому процесі. Вона розглядає, як музична освіта може сприяти розвитку національної ідентичності та самосвідомості учнів. Пропонується модель, що описує процес формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів, розглядаються ключові компоненти моделі, такі як педагогічна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, ознайомлення з національно-музичною спадщиною, організація національно-патріотичних заходів та сприяння участі учнів у музичних колективах. Авторка аргументує важливість цих компонентів у формуванні національної самосвідомості та ідентичності учнів. Крім того, у статті також обговорюються методи і прийоми, які можуть використовуватись майбутніми учителями музичного мистецтва для підвищення національної свідомості учнів, такі як вивчення національних музичних традицій, організація національних конкурсів та виставок тощо [1].

Підводячи підсумки огляду наукових джерел маємо зауважити, що тема національної самосвідомості знаходиться в полі уваги закордонних та вітчизняних дослідників багато десятиліть. При цьому, в закордонній науковій традиції увага концентрується на понятті та структурі національної самосвідомості, а у вітчизняній – на розробці програм її формування, особливо у дітей шкільного віку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Повномасштабне вторгнення яскраво засвідчило, що національна самосвідомість є не тільки інструментом збереження традицій та історії нації, але й важливим фактором безпеки. Наявність спільних цінностей та спільної історії виступає в ролі об'єднуючого фактора великих груп людей, які у своїй єдності проявляють здатність до опору великій агресивній силі.

Разом із усвідомленням важливості національної самосвідомості прийшло також і усвідомлення розбіжностей у культурному та історичному бекграунді людей із різних регіонів України, що може виступати фактором розбрату. В цьому контексті окремий інтерес представляє вивчення уявлень про національну самосвідомість людей із різних регіонів України.

Ще більш важливою темою є трансформація уявлень про національну самосвідомість Українців під час повномасштабного вторгнення. Осмислення цих змін дозволить усвідомити проблемні зони в загальній картині національної самосвідомості та розробити програми їхньої корекції для забезпечення сталого зростання суспільства в період післявоєнного відновлення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в уточненні уявлень здобувачі вищої освіти у закладах України про національну свідомість та її прояви.

Задля досягнення мети ми висунули наступні завдання:

1. Обґрунтувати показники національної самосвідомості.
2. Розробити анкету самооцінювання показників національної самосвідомості.
3. Визначити основні компоненти національної самосвідомості, що вважають найважливішими представники студентської молоді України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Показниками національної самосвідомості ми обрали ті, що запропоновані в моделі І. Мамчур, зменшивши їхню кількість за рахунок об'єднання близьких за змістом компонентів. Цю модель було обрано, бо вона, на нашу думку, містить найбільш відповідний до мети дослідження та розуміння змісту ключових понять набір компонентів. До них належать: турботливе і відповідальне ставлення до оточення, доброта, щирість, справедливість, працьовитість, патріотизм, інтерес до історії рід-

ного краю, інтерес до традицій народу, його культури, самовдосконалення, любов до рідної мови, взаємодопомога.

Турботливе і відповідальне ставлення до оточення показує здатність громадян діяти відповідально і збалансовано відповідно до природного середовища. Це означає збереження природних ресурсів, енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Турбота про природу є важливою для збереження її ресурсів і мінімізації негативних змін, які можуть виникнути через недбале поводження.

Доброта є важливою для створення гармонійного і сприятливого соціального середовища. Виявлення доброти передбачає шанобливе та розуміюче ставлення до інших людей, готовність допомогти та підтримати інших за потреби. Це сприяє підтримці громадського добра, зміцнює взаємодію між людьми та сприяє створенню позитивного і благополучного суспільства.

Щирість є важливим елементом довіри та взаєморозуміння в суспільстві. Коли люди щиро спілкуються та висловлюють свої думки та почуття, це створює основу для ефективної комунікації та розвитку відносин. Вона допомагає вирішувати конфлікти та розуміти позиції інших людей, сприяючи толерантному та відкритому спілкуванню.

Справедливість є основоположним принципом належного ставлення до інших людей і суспільства в цілому. Вона вимагає рівноправного та недискримінаційного поводження з усіма людьми, незалежно від їхньої раси, статі, національності, релігії чи соціального статусу. Справедливість передбачає пошану до прав людини, рівні можливості та розподіл ресурсів у суспільстві на справедливих засадах.

Працьовитість відображає особистісні якості, пов'язані з високою працездатністю, належною працевлаштованістю і здатністю до ефективної праці. З погляду соціології, працьовитість є важливою

складовою соціальної інтеграції і взаємодії людей у суспільстві. Вона сприяє економічному розвитку країни, створює здатність до інновацій та підтримує соціальну стабільність.

Патріотизм відображає почуття приналежності та прив'язаності до своєї батьківщини, її культури, цінностей, історії. З погляду політології, патріотизм є важливою складовою національної ідентичності та соціальної згуртованості. Він сприяє формуванню почуття національної єдності, відданості спільним цілям і здатності до самовідданої діяльності на користь своєї країни.

Інтерес до історії рідного краю і традицій народу є важливим для збереження культурного спадку, розвитку національної свідомості та формування колективної пам'яті. Соціальні науки, такі як історія, антропологія та культурологія, вивчають значення історичних подій та традицій для формування національної ідентичності. Інтерес до історії рідного краю та традицій народу допомагає людям зберегти його історичну пам'ять, розкрити особливості його культури та сприяти його розвитку. Вивчення історії дозволяє зрозуміти формування та розвиток нації, вплив минулих подій на сучасність, а також виробити критичне мислення та аналітичні навички. Це сприяє зміцненню національної самосвідомості, створенню почуття гордості за свою культурну спадщину та національну ідентичність.

Самовдосконалення відображає бажання та здатність людини до постійного особистісного розвитку, набуття нових знань, вмінь та навичок. З погляду психології, самовдосконалення є важливим фактором самореалізації та досягнення особистого щастя. Воно сприяє збереженню мотивації, підвищенню самооцінки та розвитку внутрішніх ресурсів для досягнення успіху в різних сферах життя. У контексті національної самосвідомості, самовдосконалення сприяє формуванню активної громадянської позиції та відчуття відповідальності за розвиток своєї нації.

Любов до рідної мови відображає повагу та прив'язаність до мовного спадку

свого народу. Мова є ключовим аспектом культурної ідентичності та сприяє збереженню культурних цінностей, традицій та історії народу. Вивчення та розвиток рідної мови сприяє зміцненню національної самосвідомості, формуванню почуття приналежності до свого народу та впливає на збереження національного спадку. Вона є інструментом комунікації та спілкування, а також засобом передачі традицій, ідей та цінностей, що сприяє розвитку національної культури та згуртованості.

Взаємодопомога відображає взаємну підтримку, допомогу та співпрацю між людьми в межах національної спільноти. З погляду соціології, взаємодопомога є важливою складовою соціального капіталу та сприяє створенню сильних соціальних зв'язків. Вона спонукає до формування соціальних мереж, довіри та взаєморозуміння, що є важливими факторами для розвитку національного співтовариства та підтримки соціальної солідарності. Взаємодопомога

сприяє виробленню відчуття відповідальності за долю співвітчизників та створює умови для взаємного зростання, розвитку та благополуччя. З метою визначення пріоритетних компонентів з погляду здобувачів вищої освіти було проведено анкетування.

Для проведення дослідження були запрошені 128 здобувачів вищої освіти з Харкова, Києва та Львова, серед них 70 жінок та 58 чоловіків. Анкетування було добровільним та проводилося професійними психологами протягом січня-квітня 2023 року. В ході анкетування респондентів просили оцінити кожен із компонентів національної самосвідомості за 10-бальною шкалою, відповідаючи на 2 питання: “Оцініть за 10-бальною шкалою важливість кожного з компонентів в структурі національної самосвідомості”, “Оцініть за 10-бальною шкалою рівень розвиток компоненту у вас особисто”. За результатами дослідження було створено порівняльну діаграму з середніми балами (рис. 1).

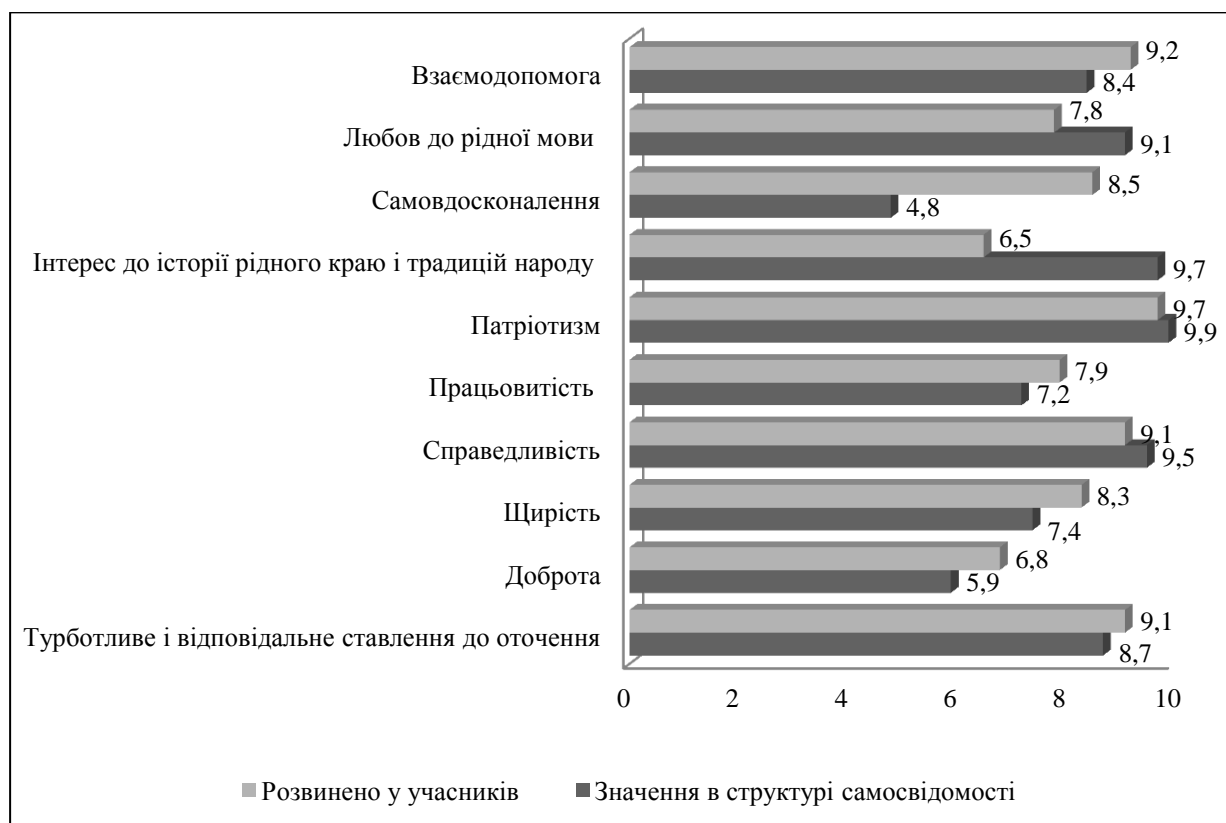

Рис. 1. Результати анкетування

За результатами анкетування було визначено, що в структурі національної самосвідомості молоді люди недооцінюють ті компоненти, які пов'язані з особистісними якостями, зокрема: самовдосконалення, працьовитість, щирість, доброта. В їхній свідомості вони асоціюються з інтересом та любов'ю до мови, історії та культури. Також високо респонденти оцінили взаємодопомогу, що пов'язано з усвідомленням важливості взаємопідтримки громадян під час війни для збереження держави та її культури. Натомість за обома оцінками лідирують такі компоненти як: патріотизм, справедливість та інші, що дозволяє звернути увагу на специфічні умови функціонування здобувачів вищої освіти, вплив особливих умов життєдіяльності, які сьогодні упрводжують життя всіх громадян України.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В ході виконання роботи були проаналізовані останні дослідження присвячені проблемам національної самосвідомості та її розвитку.

Визначено, що основними компонентами національної самосвідомості є турботливе і відповідальне ставлення до оточення, доброта, щирість, справедливість,

працьовитість, патріотизм, інтерес до історії рідного краю, інтерес до традицій народу, його культури, самовдосконалення, любов до рідної мови, взаємодопомога.

На основі розробок Мамчур І., було удосконалено анкету, яка спрямована на визначення значущості різних компонентів національної самосвідомості у молодих людей, що здобувають вищу освіту в різних регіонах України.

Визначено, що в структурі національної самосвідомості молоді люди найвище оцінюють любов до рідної мови, інтерес до історії рідного краю та традицій народу, патріотизм, справедливість, взаємодопомогу, турботливе та відповідальне ставлення до оточення. Разом з тим вони недооцінюють ті компоненти, які пов'язані з особистісними якостями, зокрема: самовдосконалення, працьовитість, щирість, доброта.

В контексті отриманих результатів найбільш важливим напрямом подальших досліджень є розробка та впровадження у виховну роботу зі студентством едукативних заходів, спрямованих на розвиток різносторонніх уявлень про національну самосвідомість та її зв'язок з особистісними проявами громадянина.

Список літератури:

1. Дроздова К. Модель формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів / К. Дроздова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – 2019. – 1. – С. 96 – 105

2. Мамчур І. Соціально-психологічні особливості сформованості компонентів національної самосвідомості студентів / І. Мамчур // Теорія і практика підготовки конкурентоспроможного фахівця як вектор освітніх парадигм. – 2022. – С. 160 – 163

3. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки / Верховна Рада України. – [елект-

ронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (Дата звернення: травень 15, 2023)

4. Protas, M. (2022), "Socio-philosophical critique of the global public art's visual order: the context of national self-identity", *American Journal of Art and Design*, 7(1), pp. 29 – 38

5. Triandafyllidou, A. (1998), "National identity and the 'other'", *Ethnic and racial studies*, 21(4), pp. 593 – 612

6. Van Bavel, J. J., Cichocka, A., Capraro, V., Sjästad, H., Nežlek, J. B., Pavlović, T., Jørgensen, F. J. (2022), "National identity predicts public health support during a global pandemic", *Nature communications*, 13(1), p. 517

References:

1. Drozdova, K. (2019), "Model of formation of readiness of future teachers of musical art for education of students' national self-awareness", Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Art History, (1), pp. 96 – 105

2. Mamchur, I. (2022), "Socio-psychological features of the formation of the components of students' national self-consciousness", Theory and practice of training a competitive specialist as a vector of educational paradigms, pp. 160 – 163

3. On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032, Verkhovna Rada of

Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (Date of application: May 15, 2023)

4. Protas, M. (2022), "Socio-philosophical critique of the global public art's visual order: the context of national self-identity", American Journal of Art and Design, 7(1), pp. 29 – 38

5. Triandafyllidou, A. (1998), "National identity and the 'other'", Ethnic and racial studies, 21(4), pp. 593 – 612

6. Van Bavel, J. J., Cichocka, A., Capraro, V., Sjästad, H., Nezlek, J. B., Pavlović, T., Jørgensen, F. J. (2022), "National identity predicts public health support during a global pandemic", Nature communications, 13(1), p. 517

Стаття надійшла до редколегії 23.05.2023